

Juanne Estelrich i Juan
Pere Estelrich i Massutí

Pugó de Setmana Santa

Felicitx 84.

A la Confraria de Sant Agustí
pronunciem el aquest Pregó

Jaume Estelrich Juan

pronuncià aquest Pregó

de Setmana Santa,

en el Convent de Sant Agustí

de Felanitx,

divendres dia 13 d'Abril de 1984.

INTRODUCCIÓ

“Adesiara em sembla que m’entrec més de lo degut i sent dins el meu cor una flama més íntima i ardorosa que alimenten les paraules sagrades.

Però moltes vegades m’enganya aquesta sensació de plaer que mai no ha de posposar lo espiritual. El sentiment avança a la raó, aficant-se en lo que és privatiu d’ella. Però quan m’ocorre que m’emociona més la Música que les paraules, **confés** que he pecat i voldria no tornar a escoltar **mai més** cap tipus de cant”.

“Les Confessions” Sant Agustí.

Belles paraules que expressen una molt santa manera de pensar. Són, en el fons, fruit de l’època, del moment històric i del contexte en què foren escrites. Eren aquells altres temps en els quals l’espiritualitat no tenia més fronteres que el propi cel, i lloar Déu part **damunt tot** era lo únic que tenia sentit si un volia salvar-se. Cada passa, cada moviment, cada un dels alès... anaven destinats a donar gràcies a Déu.

I l’individu -com a tal- si **pretenia** santificar el seu esperit, havia de sacrificar **el cos**, com a preu. Així, el plaer estava proscrit pels **qui s’encaminaven a la santedat**.

La Música, entesa com element litúrgic, havia de subjectar-se a aquets criteris enclaustradors. La bellesa d’una melodia, el sentiment amagat dins uns càntics, la profunditat d’unes harmonitzacions... eren per a la joia de Déu, mai per la de l’home. La Música religiosa no entesa d’aquesta manera era falta que reclamava penitència.

Eren, en efecte, altres temps.

REPASSEM LA HISTORIA PRIMITIVA

Quina ha estat la relació entre Música i Religió?, ¿De quina manera han estat emparentats el fet musical i el fet religiós?. La resposta és ben clara: quasi bé des de sempre.

Ja els fenòmens inexplicables i imprevisibles de la Natura foren atribuïts pels homes primitius als desitjos de sers superiors. Eren -el tro, la pluja, el vent, la fosca...- un llenguatge que utilitzaven els déus per a comunicar-se amb l'home, per a recordar-li constantment la seva existència vigilant. Unes vegades, aquets sers divins -també a través d'aquests llenguatge- recompensaven les actituds humanes i altres, en canvi, les castigaven enèrgicament.

Doncs bé, no són pocs els musicòlegs que atribueixen els primers càntics i els primers sons musicals a la tasca d'imitació d'aquest llenguatge diví per part de l'home primitiu com una forma d'agradar i acostar-se als déus.

Així, podem dir que la pròpia Música ja nasqué dins el sí de la Religió i com a conseqüència d'aquesta.

Sia certa o no aquesta germanor ancestral, la veritat és que la pròpia història de la Música seria una altra deslligada de la història de les creences.

La Música i la Fe s'emparen, es complementen i -això és lo més important- es necessiten.

El sentiment religiós, a lo llarg de tots els segles, s'ha desenvolupat paral·lelament a la Música. I en molts de casos, ha sortit a flor de pell a través d'ella. ¿Quantes vegades no hem entonat cànctics sense saber molt bé el seu significat? Dins ells -sense comprendre el sentit de les paraules- emperò s'hi amagava una veritable càrrega espiritual, que deixava endarrera el sentit dels mots. Era la Fe la que sorgia de dintre.

EUROPA: SEGLE X

Parlar de Religió cristiana és parlar de l'Occident, amb tot lo que aquest mot representa. I dir Occident vol dir molt més que un simple qualificatiu geogràfic, topològic o ètnic. L'Occident és una filosofia, una manera d'entendre la Vida part damunt fronteres, banderes i estats. Parlar d'Occident és quasi bé parlar d'una idea: la salvació; d'un fet concret: la separació entre el Bé i el Mal. Aquesta idea i aquest fet, marquen ben bé la Vida col·lectiva i individual d'aquest entorn anomenat Occident.

Aquest Occident o millor la seva consolidació moderna, apareix amb la creació d'Europa com a continent ètnic diferenciats, la qual cosa té lloc cap enllà l'any mil de la nostra era.

En efecte, és aproximadament a finals del segle X quan l'Europa occidental i central (en sentits geogràfics) se senten lliures de les invasions que l'havien perseguida una vegada i una altra.

Així, en aquesta època comença a néixer un moviment d'expansió de la Cultura cristiana a la vegada que s'impulsa un desenvolupament interior, també sota el sentiment de la religiositat. Ambdós efectes no amainen fins ben entrat el segle XIX i en lo que a expansió religiosa es refereix, fins a les portes del XX.

Pensar que aquesta expansió i aquest desenvolupament interior no trastocarien la jerarquia eclesiàstica, hauria estat somniar truites. Tota tremolor social porta conseqüències que arriben al poder. A poc a poc, Papes de signe reformista es succeixen denunciant (amb no pocs problemes amb el poder civil) el model feudal i demanant una separació clara entre el poder religiós i el laic o civil.

Emperò avui parlem de Música, de Música religiosa cristiana. Així que no facem tanta de via. Si bé es veritat que la formació d'Europa com a entitat cultural no té més de mil anys, no podem dir lo mateix amb lo que respecta a la Música de signe cristià. Aquesta és molt més antiga, tant com la seva autorització i consegüent assumpció per l'Imperi romà. Amen a veure.

LA MUSICA RELIGIOSA CRISTIANA EN ELS SEUS INICIS

La primera pedra que aguanta els càntics de la litúrgia cristiana l'hem d'anar a cercar a la Cultura hel·lènica. Les primeres comunitats cristianes empraven cants i himnes ben germans del grecs. L'explicació és tan exacte com fàcil de veure. Les primeres

cèl·lules cristianes es crearen a la zona avui anomenada de l'Orient mitjà. Aleshores la Cultura romana era la dominant, així que la seva influència es deixà sentir ben fort. Emperò aquesta cultura (i per tant la Música romana) havia begut -quan no provenia directament d'ella- dins la grega. Per tant per transmissió directa, el sentir de la Grècia clàssica arribà a la societat cristiana.

¿Quan trobam els primers càntics cristians? En el segle III, o d'aquesta època és, almanco, el document més antic que es té. Fou trobat a Oxyrhinchos, en el baix Egipte.

Es aquesta, l'època del naixement de la litúrgia. I la Música pren part en la seva gestació en gran mesura. Així, doncs, el ritual religiós cristià apareix recolçat pel cant.

Però encara no podem parlar d'una única Música cristiana. Això vendria molt més tard. De fet, cada comunitat de feels teua els seus ritus, les seves oracions, els seus actes. Per tant és lògic entendre que hi havia també una varietat de maneres d'incloure el cant dins aquets ritus. Ritus, per altra banda, influenciats en bona part pels dels jueus i -en no tanta intensitat- pels d'altres religions antigues.

(Fixau-vos que de moment hem parlat només de càntics. I és que els instruments, o sia la Música amb acompanyament instrumental, és molt posterior).

Així que podem dir que en el segle III, hi havia tantes maneres d'incloure la Música dins els actes religiosos, com comunitats cristianes.

Després d'uns intents unificadors tímids i d'àmbit geogràfic reduït -com el de Sant Ambròs a Milà- arribam al segle VI per a topar-nos amb les veritables arrels encaminades a una unificació més definitiva. Unificació, en principi, pensada per a la litúrgia, encara que de rebot havia d'agafar també a la Música que acompanyava aquesta litúrgia.

El Papa Gregori I el Sant (el Gran o el Magne) cap enllà l'any 600, sembla les arrels de la veritable reforma.

Gregori I, actuant com a Poutífex Maximus, demanà una uniformitat dins la riquesa que aporta la varietat. (Hem de dir que -apart aquesta litúrgia ambrossiana que és la que s'ha conservat fins a nosaltres- altres eren les que es practicaven dins el món cristià: la romana, l'espanyola o mossàrab, la gal·licana, la cèltica a les zones d'Irlanda i Anglaterra, per lo que respecta a l'Occident. I la bizantina, les dues de Síria, la copta... a l'Orient). En el segle VI no eren pocs els centres que marcaven pauta, encara que el desordre no era tant gran com en el segle III, on cada comunitat tenia els seus ritus.

Així, doncs, feia falta una uniformitat. I arribà, almanco per lo que respecta al cristianisme occidental; (encara que l'escisió definitiva de l'Orient no vingués fiins en el segle XI -1054- ja en el segle VI començà, en certa manera, a seguir el seu camí propi).

Amb "l'Antiphonale Centro" apareix el bessó de la unificació litúrgica cristiana, amb el llatí com idioma oficial de l'Església.

És clar que aquesta reforma afectava també a la Música: Gregori el Magne afavorí la creació al Laterà de l'*Schola Cantorum*, que venia a ser un cor especial renovador, en el qual es treballaven els nous modes. Constava de 7 veus, de les quals 3 eren solistes, la quarta s'anomenava archiparafonista i de la cinquena a la setena parafonistes i sempre actuaven conjuntament.

Seguint l'exemple de l'*Schola* (i és de suposar que sota la formació de cantaires que havien passat per ella) es formaren escoles de cant per tota Europa. Així la litúrgia Musical del Laterà anà substituïnt, a poc a poc, a les antigues i tradicionals.

El cant o modal "Gregorià" (qualificatiu nascut cap enllà el segle IX en memòria del Papa Gregori I) fou el protagonista quasi exclusiu del fet musical europeu de l'Alta Edat Mitjana, o sia fins en el segle XII, quan apareix la figura del trobador. La influència del cant Gregorià ha estat tal, dins la història d'Occident, que bona part de la Música popular fins els nostres dies ha begut dins ell.

El papa Joan VIII (872-882) ordenà una investigació sobre la figura de Gregori I. Aquesta mostrà el papa de l'antifonari com a fundador absolut del cant eclesiàstic. Però en els segles XVII i XVIII, amb més rigor i coneixement de causa, es descobrí la impossibilitat històrica i cronològica de la relació entre el cant Gregorià i Sant Gregori. Emperò la tradició continuà atribuint al gran papa la paternitat del cant, conservant el qualificatiu.

Es clar que en un principi, aquesta expansió de la Música i manera "gregoriana" fou oral, ja que

hem de pensar que el primers indicis referents a la notació musical (tal com avui és entesa) daten del segle X. Així, doncs, el criteri musical de l'*Schola Cantorum* s'anava coneixent de viva veu i a través d'una "pseudo-notació" particular.

En efecte, ja en el segles VIII i IX, trobam manuscrits que assenyalen un intent d'escriptura musical. Els "neumes" (que ve del grec "senyal") eren uns indicadors de les modulacions, inflexions de la veu a través del nombre de sons dins una mateixa espiració.

Però degut al caràcter poc rigorós d'aquesta "escriptura" primària, cada centre cultural (o cada Monestir) adoptà el seu propi sistema. Així podem parlar de les notacions gregorianes de Cluny, Solesmes, Ripoll, Montserrat, Toledo... En definitiva, eren diferents models, destinats a un mateix fi: preservar i conservar el purisme de les melodies nascudes a l'*Schola Cantorum* i apreses oralment. Els ritmes, els compassos... no quedaven explicats en aquesta notació.

UN PARENTESI HISTORIC OBLIGAT

Si la transmissió oral en certa forma tergiversa la veritat original, també fa que aquesta s'enriqueixi. En tot això, quan aparegué la notació escrita, científica i exacta, el cant gregorià quedà estacionat. Això és, quedà enregistrar sense possibilitats de transformacions. Lo que -curiosament- provocà el seu allunyament que sumat a l'evolució pròpia de la Música i a l'entrada de les maneres profanes dins les

esglésies. féu que quedàs una mica marginat quan no oblidat. A partir dels segles XII i XIII fins al XX, la Música religiosa deixa de ser purament gregoriana per a entrar a formar part de la Música anomenada d'autor: La Polifonia, el contrapunt, les orquestracions... són un parèntesi de segles en el que el gregorià ja no és el protagonista.

Hem d'esperar a l'entrada en vigor del *Motu Propio* o Codi Jurídic sobre Música Sacra del 22 de novembre del 1903, per a recuperar d'una manera oficial aquesta Música religiosa que, per emprar paraules del gran "gregorianista" mallorquí, felanitxer il·lustre, D. Bartomeu Nigorra: "és una oració cantada, profundament religiosa".

EL CAS DE FELANITX

La música religiosa, o més ben dit litúrgica, a Felanitx, des de que jo tenc record, ara fa uns cinquanta anys, era la gregoriana, exceptuant uns Himnes, Stabat Mater, Missa i Te-Deum del P. Aulí, per cert molt solemnes i espectaculars. Em referesc a les funcions litúrgiques pròpiament dites, o sigui l'Ofici Diví, que celebrava cada dia de l'any la nombrosa clerecia ascrita a la nostra Parròquia; la qual contava, (en lo que a Música pertoca), amb dos primatxers o "so-chantres" i un organista. A les Festes més solemnes, cantava un Cor Parroquial compost per membres de la desapareguda Congregació Mariana i nins de l'Escolania, (més tard substituïts els nins per al·lotges), que després prengué el nom de Coral P. Aulí. No hem de confondre aquesta Coral amb l'antic Or-

feó Aulí, que pròpiament no era un Cor de música religiosa, i que per aquestes saons, ja no existia.

A Sant Alfons hi cantava un Cor per a les seves funcions, format per elements de la Crevada. Més tard prengué el nom de "Capella Teatina", i, si mal no record, fou de les primeres Corals religioses convertides en mixtes, és a dir, formades per elements dels dos sexes. Tant una com l'altre, interpretaven tota classe de música religiosa, permesa en aquell temps, i aprovada per la Comissió Diocesana: Palestina, Victoria, Morales, Anerio, i d'altres autors clàssics contemporanis seus; Misses i Motets de Perosi, Réfice, Casimiri, Valdés, Goicochea, Mas i Serracant, Romeu etc. etc. i sobretot harmonitzacions i composicions dels seus respectius Directors, Bernat Julià i Pare Capó. (Aquí convé recordar que l'Ajuntament de Felanitx concedí la Medalla de Plata de la Ciutat a aquets dos Directors-Compositors felanitxers; medalla que les fou imposada l'any 1977 el dia de Sant Agustí, després de la Missa Major, en un acte molt solemne en aquest mateix Convent).

Puc dir que he format part de totes aquestes Corals, i les he dirigides moltes vegades sense ser Director titular de cap d'elles.

Després d'alguns temps, desaparegueren, i en certa manera tornaren a néixer juntes en el IV Congrés Eucarístic Comarcal: Se me va encarregar, com a president de la Comisió de Música i Litúrgia, que conjuntàs una massa coral per a les diverses funcions i per a l'Auto Sacramental; així que vaig arrebregar elements que havien pres part amb el dos Cors; Però cumplida la missió, es va disoldre.

I Felanitx uo podia estar sense música coral. Aquest buit s'havia d'omplir. Així que desde el 24 de Març de 1975, data del primer Concert, fins avui, aquí teniu la "Coral de Felanitx" formada, en principi, per elements de les desaparegudes corals felanitxeres, i posteriorment augmentada o reformada per altres persones. Aquesta Coral no és religiosa ni política; és part integrant del Patrimoni Cultural de la nostra Ciutat. Tenc per una gran glòria haver estat un dels fundadors i per un honor i satisfacció ser el seu primer Director.

Tornant a la música litúrgica a Felanitx, no és d'estranyar que aquesta fos eminentement la gregoriana, ja que el promotor dins Mallorca fou l'esmentat Mossèn Bartomeu Nigorra, Mestre de Capella de la Seu i Director de l'*Schola Cantorum* del Seminari. A Felanitx hi trobà terra abonada, ja que era conegut i amic dels encarregats de la música a la Parròquia. Però tot això no hagués pogut dur-se a terme, si no fos perquè al cap de la Parròquia hi havia un home de gran caràcter, i perquè no dir-ho? molt autoritari, com era la tònica general dels qui regien l'Església pre-Conciliar: El Rector Mora. Ell, que per cert, no tenia sentit musical, obligà al clergat a cantar les melodies gregorianes a **totes les** funcions litúrgiques de l'any. Una gran Escolania, fundada per ell, ajudava a la clerecia a cantar la música gregoriana. En aquell temps, el Rector, ja tenia **un** gramòfon amb diversos discos de música gregoriana; donava audicions als escolans per a familiaritzar-los amb ella. Record que un any, el Dijous Sant, cantàrem els nou responsoris de l'Ofici de Tenebres. Qui conegui la magna partitura entendreà l'heroïcitat de la

tasca. Durant l'estiu, alguns elements d'aquesta Escolania, romanien a Sant Salvador, i cantaven la Missa Major i Vespres, cada dia.

LA SETMANA SANTA

La Setmana Santa a la Parròquia era completa. Se celebraven totes les funcions litúrgiques, com si fos una petita Catedral. Tot gregorià, exceptuant alguns cànctics que ja anotarem.

En el Convent i a Sant Alfons, just celebraven la Missa Solemne del Dijous i la Missa de Presantificats del Divendres.

(Permeteu-me, que quan pertoqui, entoni un fragment de les cançons que crec més representatives).

Tota la Setmana de Passió, després de Missa Major, es feia la veneració de la "Vera Creu". (Els diumenges durant les "Vespres"); es cantava el "Vexilla Regis" gregorià. (1)

El Diumenge del Ram, després de "Tercia", benedicció de rams i palmes, **processó** per la Plaça de Sa Font de Santa Margalida, i Missa Major, durant la qual es cantava la "Passio", de Sant Mateu, en gregorià, per tres capellans, distints dels qui actuaven a l'Altar, vestits amb ornaments de **diaca**; interpretaven **la part** de "Crist", "Sinagoga" i "Cronista", tesitura de baix, tenor i baríton, i es situaven, per aquest ordre, a la trona, a una altre trona provisional davall d'Orgue i en el Presbiteri. (2)

El Dimarts, Dimecres i Divendres, es tornava cantar la "Passio" segons els Evangelistes Sant Marc, Sant Lluç i Sant Joan. La part de Sinagoga del Diu-menge i del Divendres, fou interpretada, durant alguns anys, alternant amb la part de tenor, per la Coral P. Aulí, amb música de T. L. de Victoria.

El Dimecres, Dijous i Divendres, a l'horabaixa, Ofici de Tenebres, (Matines i Laudes), vulgarment anomenat "Es Fas". Les tres Lectures del primer Nocturn de Matines, eren les Lamentacions de Jeremies. Es cantaven en gregorià, encara que record haver-les cantat també de N'Eslava. (3) i (4). Les altres sis Lectures, sempre gregorianes, o en melodia antiga.

El Dijous, a la Missa Major, el celebrant, que sempre era el Rector, donava la Comunió a tots els capellans, (ja que aquest dia no se celebrava altra Missa), i després tots li besaven la ma; record que era un acte molt emotiu, Alguns anys es cantava el "Gloria" del P. Aulí, durant el qual tocaven totes les Campanes.

Durant les processons la Comunitat parroquial cantava el "Miserecre" amb una melodia pròpia d'aquets dies. (5)

Sa "Capella Teatina" cantava a les funcions pròpies de Sant Alfons; però a les processons, alguns dels seus elements, vestits de penitents de la Cofradia de la Crevada, interpretaven composicions del P. Capó.

El Cor Parroquial o Coral P Aulí, cantava a les

funcions de la Parròquia i en el “Davallament” del Divendres.

La “Coral de Felanitx”, desde la seva fundació, té el costum d'oferir un Concert Sacre, durant aquets dies, aprofitant molts d'anys juntar-lo amb aquest acte tradicional del “Pregó”; intervé en el “Davallament” del Divendres i a la Missa Major del dia de Pasqua, després de l'Encontrada.

El Dissabte, vigília de Pasqua, actuava de Diaca, únic dia de l'any, el Primatxer Major, ja que havia d'interpretar “L'EXULTET”; la composició més emotiva i lírica de tota la Litúrgia Romana, anomenada Angèlica; la melodia gregoriana és inimitable i sublim. (6). Al mateix temps entonava, juntament amb el celebrant, “L'Aleluia” abans de l'Evangeli, repetint-lo dues vegades més, alçant gradualment la veu, i repetint el Cor. Al final també entonava l'Antífona del “Magnificat”. Aquí vull fer especial menció d'aquella figura gegantina, aquell gran felanitxer, que tot lo que va fer, (i no va ser poc, a pesar de que morís als 58 anys,) ho va fer per Felanitx. Educador i forjador de quasi tota la joventut felanitxera del seu temps, fins al punt de que sempre hi cabrà l'interrogant de si Felanitx seria igual si ell no hagués existit; com a Primatxer Major, amb aquell torrent de veu avellutada, interpretava aquets cànctics que acabam de mencionar. Em referesc a D. Bartomeu Gayà, “Es Capellà Moix”.

El Diumenge de Pasqua, a la processó de l'Encontrada, la Banda de Música iinterpreta encara ara, i que per molt d'anys, la marxa de Jofredi; a la Pla-

ça de Sa Font, la Marxa Reial (Himne Nacional); després de l'Encontrada la Processó segueix cap a l'Església i la Banda de Música enfila el carrer Major cap a la "Sala" interpretant el pas-doble de "Sa Freixura".

Una vegada entrada la processó a dins l'Església, els clergues entonaven el "Regina Caeli" gregorià, i seguia una Missa cantada. A l'hora de costum dels diumenges i festes, se celebrava la Missa Solemne, precedida de "Prima" i "Tercia". Aquest dia i durant tota l'Octava, es cantava la Sequència "Victimae Paschali Laudes". (7)

Abans del migdia a la Plaça de S'Arraval, la Banda de Música ofereix un Concert popular.

El Dilluns de Pasqua, després de "Tercia", processó de la "Vera Creu", que quedava exposada durant la Missa Major. Durant la processó es cantava el "Vexilla Regis", melodia pasqual, que sembla era pròpia nostra. (8)

El Dimarts, processó dels Combregars a tots els malalts de la Vila; assistien quatre músics que interpretaven unes melodies pròpies d'aquest acte, alternant amb càntics de la clerecia.

El Diumenge després de Pasqua, com a final d'aquets quinze dies, que formaven un sol cos, desde el Diumenge del Ram al Diumenge de l'Angel, processó a Sant Salvador, que tornava a la Parròquia, més o manco en acabar la Missa darrera, al voltant de les dotze del migdia; quan arribava a l'Altar Major, s'entonava, com a càntic final d'aquest cicle el "Regina Caeli".

CONCLUSIÓ

Vet aquí una exposició breu de la música gregoriana i religiosa universal, com també així com s'interpretava la música a les funcions religioses de la nostra Ciutat. Després del Concili Vaticà II hi ha hagut molts de canvis. Els Doctors de l'Església trobaren convenient substituir la llengua llatina per les llengües vernacles. Això suposava un canvi radical de tota l'estructura musical litúrgica. La Música gregoriana, enriquida amb el pas de tants de segles, quedava, amb un cop, arxivada. Ja sabem que moltes parròquies, per falta d'elements o per desídia, no l'interpretaven tal com era desitjable. Però era una vertadera delícia escoltar-la en els Seminaris, Escolasticats, Catedrals i Monastirs. En aquest temps, si la volem sentir, haurem d'assistir a concerts, on l'interpretin Corals especialitzades.

Malgrat tot això, no ens hem de desanimar, ja que avui surten compositors preparats per dur la música cap endavant; ja sabem que els pobles no solament viuen de tradicions; les venideres generacions comprendran millor que nosaltres aquest canvi tant radical que es produeix. Esperem que el nostre poble sàpiga mezclar lo bo que ens deixaren els avantpassats amb lo que aporta la tècnica d'avui.

No puc acabar, com a felanitxer i com antic escolà, sense fer menció especial de la Mare de Deu, sota l'advocació de Sant Salvador, precisament enguany que commemoram el Cinquanta Aniversari de la Coronació Pontífica, entonant l'Antífona Major del temps Pasqual que l'Església ens posa com a final diari del Ofici Diví: (9)

Regina Caeli laetare, Alleluia
Quia quem meruisti portare, Alleluia
Ressurrexit, sicut dixit, Alleluia
Ora pro nobis Deum, Alleluia.

